

Sunuş

Bu kitap, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin, "İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları" dizisi içinde yayımlanan beşinci kitabı. Aynı dizi içinde, bundan önce, Raija Hanski ve Martin Scheinin tarafından derlenen ve ilk kez Finlandiya'da yayımlanan *Leading Cases of the Human Rights Committee* başlıklı kitabın, *İnsan Hakları Komitesi'nin Emsal Kararları* başlığıyla Türkçe çevirisi¹ de yayımlanmıştı. Böylece iki kitabın, aynı konunun farklı yanlarını tamamlayan bir bütün oluşturduğu söylenebilir.

Bu sayede, Birleşmiş Milletler insan hakları sisteminin en önemli insan haklarını koruma mekanizmalarından "1966 Sözleşmeleri" bünyesinde yer alan İnsan Hakları Komitesi'nin, hem kendisine yapılan başvurular nedeniyle verdiği emsal kararları, hem de Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin kapsadığı hak ve özgür-

---

¹ Raija Hanski - Martin Scheinin, *İnsan Hakları Komitesi'nin Emsal Kararları*, Çeviren: Defne Orhun, Yayıma Hazırlayan: İdil Işıl Gül, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 4, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, XIV+642 s. (*Leading Cases of the Human Rights Committee, compiled by Raija Hanski - Martin Scheinin, Institute for Human Rights, _bo Akademi University, Turku, 2003*).

lükler konusunda, bu Komite'nin kabul ettiği tüm Genel Yorumlar'ın Türkçe çevirileri, tam metin olarak Türkiye hukuk literatürüne kazandırılmış oluyor. Bu kitapta, ayrıca, Birleşmiş Milletler sisteminin diğer temel nitelikte bir insan hakları belgesi olan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de yer verilen hak ve özgürlükler konusunda, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nce kabul edilen tüm Genel Yorumlar'ın Türkçe çevirileri de, tam metin olarak ilk kez yayımlanıyor.

Türkiye hukuk kurumları ve insan haklarını korumak için faaliyette bulunan çevreler, 1980'li yılların ikinci yarısında uluslararası insan hakları hukukunun iç hukukta uygulanması konusunda yüzleşmişti. Türkiye'nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle kabul edilen "bi-reysel başvuruları kabul etme yetkisi"ni tanınmasıyla, Avrupa insan hakları sisteminin standartları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadı, Türkiye hukuk öğretimi ve hukuk uygulamasının da ayrılmaz bir parçası haline geldi.

Birleşmiş Milletler insan haklarını koruma sisteminin temel belgeleri olan "1966 Sözleşmeleri", Türkiye bakımından, 23 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe girdi. Bu gelişmeyle birlikte, artık bu sözleşmelerin de, Türkiye hukuk hayatı içinde bir yer kazandığı söylenebilir. 2006 yılı içinde, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol'ün Türkiye tarafından onaylanmasıyla,² Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yoluna paralel olarak, bu mekanizmanın da, Türkiye'deki bazı fiil ve ihmaller nedeniyle doğabilecek şikâyetler konusunda bir hak arama yolu oluşturacağı söylenebilir.

Bir ülkedeki hukuk düzeninin sağladığı olanaklar sayesinde, o ülkedeki kişilerin haklarını korumaya yönelik araçların sayısının artması, elbette sevindirici bir gelişmedir. Ancak, bu doğrultudaki geliş-

---

2 Bkz. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol'ün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (Kanun No. 5468 – Kabul tarihi: 1 Mart 2006, *Resmî Gazete*, 17 Mart 2006 – 26111) ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol'ün ilişik beyanlar ve çekincelerle birlikte onaylanmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı (Karar sayısı: 2006/10692, Karar tarihi: 29 Haziran 2006, *Resmî Gazete*, 5 Ağustos 2006 – 26250).

melerden etkili bir biçimde yararlanabilmek için, hem bu koruma mekanizmalarının işleyişi, hem de bu sayede oluşmuş uluslararası uygulama birikiminin de, hukuk öğretimi ve uygulamasının bilgi dağarcığına dahil edilmesi gerekir.

İnsan hakları konusunda düzenlenen uluslararası andlaşmalar birer “yaşayan belge” olma karakterine sahip kabul edilir. Bu, o belgelerin, geleneğe uygun bir biçimde, bir önsöz ve maddeler halinde kaleme alınmış metinlerinin ötesinde, uygulanmalarıyla ortaya çıkan ve gelişen hukukun da dikkate alınmasını gerektirir.

Bir devletin, iyiniyetle uyma yükümlülüğü altına girdiği bir andlaşmaya, ahde vefa (*pacta sunt servanda*) ilkesi bağlamında hukuki bir etki kazandırabilmesi için, onun, kendi hukuk düzeni içinde dikkate alınır ve uygulanabilir olması önemlidir. Ancak, özellikle uluslararası hukuk düzeni içinde oluşturulmuş insan haklarını koruma mekanizmalarının işleyişini izlemek ve bundan kaynaklanan tüm ürünlerden yararlanmak, bir ülke hukukçuları ve uygulamacıları için her zaman çok kolay olmayabilir. Çünkü böyle bir çaba, herşeyden önce, yabancı dillerdeki bu belgelere erişme sorunuyla karşılaşır. Bu nedenle, insan hakları alanında çalışan akademik kurumların, hem hukuk hem de dil bakımından gerekli özeni ortaya koyan çalışmalarının, bu sorunu aşmada önemli bir sorumluluk oluşturduğu kanısındayım.

İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde 2000 yılından beri faaliyette bulunan, İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin bu anlayışla sürdürdüğü yayın çalışmalarında, insan haklarının korunmasına ilişkin yapısal ve usuli mekanizmalara ilişkin konular öncelikli bir yer tutuyor. Çünkü bir demokraside, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi çabalarının, hangi güçlendirme mekanizmaları sayesinde ve nasıl etkili kılınabileceğini incelemek, hukukun öncelikli bir işlevi olmak zorundadır. Merkez, hem hükümet kuruluşları, hem de toplumsal örgütler ve meslek kuruluşlarıyla birlikte gerçekleştirdiği insan hakları eğitimi çalışmaları ve araştırma projeleriyle de, bu anlayışı etkili kılmaya büyük önem veriyor.

Bu kitap, Birleşmiş Milletler insan hakları sisteminin iki önem-

li denetim organının, ilgili oldukları sözleşmelerin konu ve amacına ilişkin, diğer bir deyişle bu sözleşmelerden doğan hukuki yükümlölük çerçevesinin belirginleştirilmesine yönelik hukuki bir rehber niteliğindedir. Bu nedenle, hukuk, insan hakları ve sosyal bilimlerin diğer alanlarında çalışan veya bu alanlara ilgi duyan herkes için yararlı bir başvuru kaynağı olacağından eminim.

Bu kitabın böyle bir niteliğe sahip olmasında, hiç kuşkusuz, onun Türkiye’de yayımlanabilir hale gelmesi için çalışanların katkısı başta geliyor. İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakóltesi’nin uluslararası hukuk ve insan hakları hukuku Araştırma Görevlisi Lema Uyar, bu kitapta yer verilen tüm metinlerin derlenmesi, çevirisi ve yayıma hazırlanmasını büyük bir özenle, adeta bir kuyumcu sabrıyla gerçekleştirdi. Lema Uyar’ın, uzman bir hukukçu olmasının yanısıra, hukuk eğitimi öncesinde İngiliz Dili ve Edebiyatı eğitimini tamamlamış bir hukukçu olmasının, bu kitabın değerini daha da arttıracığı kanısındayım ve kendisine teşekkür ederim. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları’nın yöneticisi Fahri Aral, bu çalışmada da, bir yayının doğum heyecanını ve coşkusunu bizimle hep paylaştığı için, kendisi ve yayınevi ekibine teşekkür ederim.

PROF. DR. TURGUT TARHANLI

İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve
Araştırma Merkezi Müdürü / İstanbul Bilgi Üniversitesi

Çeviri Hakkında

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi (*Human Rights Committee*) ve Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin (*Committee on Economic, Social and Cultural Rights*) Genel Yorumları'nı içeren bu kitap iki bölümden oluşmaktadır.

Kitabın ilk bölümü İnsan Hakları Komitesi'nin 1981 yılından bugüne kadar gelen, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de yer alan medeni ve siyasi hakları yorumlama çalışmalarının tamamını kapsamaktadır. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 28. maddesine uygun olarak kurulan ve bağımsız uzmanlardan oluşan İnsan Hakları Komitesi'nin görevi insan haklarının korunması, geliştirilmesi ve bu alanda işbirliğinin sağlanması amacıyla Sözleşme'nin uygulanmasını takip etme ve Sözleşme çerçevesinde rapor sunma yükümlülüğünü yerine getirme konusunda, bu yükümlülüğün belirli yönlerine dikkat çekerek, taraf Devletlere destek olmaktır. Bu amaçla Komite, Sözleşme'ye taraf Devletlerin raporlama yükümlülüklerinin kapsamını belirleyen ve Sözleşme'de yer alan her bir hakkın içeriğine dair Genel Yorumlar hazırlamaktadır. Komite, Ağustos 2006 itibarıyla 31 adet genel yorumu taraf Devletlerin bilgisine sunmuştur. Mevcut derleme, İnsan Hakları Komitesi'nin genel yorum-

larının İngilizce orijinalinin yer aldığı “*Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted By Human Rights Treaty Bodies*” (HRI/GEN/1/Rev.7 12 May 2004) belgesini temel almakta ve bu belgede adı geçen İnsan Hakları Komitesi’nin Genel Yorumlarının tamamını içermektedir. Kitap düzeninde yeknesaklığı sağlamak amacıyla yapılan birkaç şekli değişiklik dışında, Türkçe çeviride orijinal metinlere sadık kalınmıştır. Kitapta, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’ye yapılan atıflar için Sözleşme’nin Türkçe resmi çevirisi esas alınmıştır.

Kitabın ikinci bölümünü oluşturan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’nin Genel Yorumları da, yukarıda anılan İnsan Hakları Komitesi’nin Genel Yorumlarına benzer şekilde, ancak ekonomik, sosyal ve kültürel hakların hayata geçirilmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’ye taraf Devletlerin, Sözleşme çerçevesindeki rapor sunma yükümlülüklerine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi’nin 28 Mayıs 1985 tarihli ve 1985/7 sayılı kararıyla kurulan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Ağustos 2006 itibarıyla 18 adet genel yorumu taraf Devletlerin bilgisine sunmuştur. Mevcut çeviri, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’nin 1-15 sayılı genel yorumlarının İngilizce orijinalinin yer aldığı “*Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted By Human Rights Treaty Bodies*” (HRI/GEN/1/Rev.7 12 May 2004) belgesi ve sırasıyla 16, 17 ve 18 sayılı Genel Yorumların yer aldığı, *General Comment No. 16 (2005): 11/08/2005, E/C.12/2005/4; General Comment No. 17 (2005): 12/01/2006, E/C.12/GC/17; General Comment No. 18: 06/02/2006. E/C.12/GC/18* belgelerinden derlenmiştir. Kitabın bu bölümünde de yine, kitap düzeninde yeknesaklığı sağlamak amacıyla yapılan birkaç şekli değişiklik dışında, Türkçe çeviride orijinal metinlere sadık kalınmıştır. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’ye yapılan atıflar için Sözleşme’nin Türkçe resmi çevirisi esas alınmıştır.